

Utdrag av statsminister Odvar Nordlis foredrag
på årsmøte i Faglig/politisk utvalg, Oslo,
2. mars 1977. "Den politiske situasjon"

Regjeringens næringspolitiske syn bygger på tre hovedfundamenter.

Offentlig næringsvirksomhet utvikles på de områder der det er spørsmål om å ta vare på sentrale og viktige samfunnsmessige fellesinteresser. En videreføring av en aktiv statlig næringspolitikk finner vi i vårt utbredte samspill og samarbeid mellom offentlige myndigheter og private næringsinteresser for å ta vare på liknende oppgaver.

For det andre ønsker vi fortsatt å utvikle en vesentlig

- 2 -

del av vårt næringsliv på grunnlag av private eierforhold. Offentlige som private næringstiltak må etter vårt syn innordnes de grunnleggende rammebetingelser som våre folkevalgte myndigheter setter. Det gjelder de grunnleggende oppgaver som trygghet på arbeidsplassen, en riktig og framtidsrettet bruk av naturressurser og menneskelige egenskaper, vern om det menneskelige miljø og en bevaring av hovedtrekkene i vårt bosettingsmønster.

For det tredje ønsker vi å ta vare på enkeltmenneskets integritet og frigjøre alle menneskers muligheter til et konstruktivt samspill til felles beste gjennom en reell medinnflytelse fra de ansatte i næringsvirksomhetene og gjennom utviklingen av et økonomisk demokrati.

Dette har vært og er fortsatt de hovedlinjer vi bygger vår politikk på.

Hva så med eiendomsretten i forhold til disse grunnleggende prinsipper.

Det er særlig i forhold til to saker at dette spørsmålet reises.

For det første når det gjelder de ansattes medinnflytelse og medbestemmelse i privat næringsvirksomhet.

For det andre i forhold til den aktuelle saken om organiseringen av beslutningsprosessene i forretningsbankene.

På en rekke felter reiser vårt samfunn spørsmålet om den private eiendomsretts plass.

Hele vår samfunnsutvikling har klart vist at det må gå et skille mellom den formelle eiendomsrett og det jeg vil kalle disposisjonsretten.

Skal vi kunne ta vare på det enkelte menneskets trygghet og integritet,

- dersom vi skal ha en mulighet for å verne om en samfunnsmessig riktig bruk av naturgitte og menneskelige ressurser innenfor et samfunnsmessig fellesskap,
- dersom vi skal kunne ta vare på en riktig og hensiktsmessig bosetting i vårt land,
- dersom vi skal kunne verne om fellesskapets interesser i et godt og menneskelig miljø,

må den private eiendoms disposisjonsrett innordnes i disse overordnede samfunnsmål.

For så å knytte dette direkte an mot de to saker jeg nevnte.

Den formelle private eierrett i vårt næringsliv kan ikke

trekkes så langt at eierretten også skal omfatte de ansattes personlige trygghet og framtid.

Det er i dag bred politisk oppslutning om at forretningsbankene utøver en klar samfunnsmessig fellesskapsfunksjon.

Den private eierrett i forretningsbankene kan ikke trekkes så langt at den også omfatter de bedrifter, de lokalsamfunn som deres disposisjoner har en klar innflytelse på.

Der den private eierrett drives så langt støter den klart an mot de demokratiske rettigheter.

Det er i dette spenningsforhold vi må føre en avklarende debatt om en videre utvikling av et samfunn der den private eierrett er trygget, men der den ikke skal kunne trekkes så langt at den forringer fellesskapets

demokratiske rett til å øve innflytelse på hovedlinjer i utviklingen av vårt samfunn i framtida.

De første skritt for å utvikle et reelt bedrifts-demokrati er tatt i dette landet.

Det tok tid å få akseptert dette prinsipp så langt at de praktiske politiske fremstøtene kunne gjøres.

I hovedsak vil en allerede i dag kunne slå fast at bedriftsdemokratiet har vært til fordel for de ansatte, men også for bedriftene som sådan.

En har fått avdekket det soleklare forhold at det er også de ansattes interesser å trygge sin egen arbeidsplass' framtid.

I løpet av nær framtid vil Regjeringen i samsvar med

det program Regjeringen har lagt til grunn for sitt arbeid fremme sitt forslag om forretningsbankenes styrende organer.

Jeg ønsker ikke her og nå å gå i detalj når det gjelder hva som her kan komme til å bli Regjeringens tilråing til Stortinget.

La meg imidlertid gi uttrykk for en del synspunkter på bakgrunn av forholdet private eierinteresser/demokratisk styringsrett.

Det er nå fra alle parter klart erkjent at forretningsbankene er institusjoner som øver innflytelse på vår samfunnsutvikling.

Dersom vi erkjenner folkestyrets rett til å forme hovedlinjene i utviklingen av vårt felles samfunn, kan vi ikke komme utenom å reise spørsmålet om også folkestyrets

medinnflytelse i disponeringen av midler som på en slik måte som i forretningsbankene er med og former vårt felles samfunn.

Her er det ikke et spørsmål om hvorvidt forretningsbankene har forvaltet sine pengemidler og sin oppgave på en god eller dårlig måte på bakgrunn av disse institusjoners forutsetninger.

Her står det om demokratiske prinsipper slik vi bygger vårt samfunn på.

Vi er tilbake til spørsmålet om den formelle eiendomsrett og om disposisjonsretten av denne under ansvar for alle mennesker i det samfunnsmessige fellesskap.

Det er unødvendig å gå i dybden i spørsmålet om hvorvidt kredittilførsel har innflytelse på samfunnsutviklingen.

I 1970 sto forretningsbankene i vårt land for ca. 18 % av den samlede kredittilførsel.

I 1975 var denne andelen steget til nærmere 24 %.

Samtidig med denne utviklingen har det skjedd en klar konsentrasjon i utbyggingen av vårt forretningsbankvesen.

I 1960 hadde vi 68 forretningsbanker. I 1970 var antallet sunket til 40, og i 1976 er dette ytterligere redusert til 27 bankinstitusjoner.

I 1960 disponerte de 3 største forretningsbankene ca. 49 % av den samlede forvaltningskapital.

I 1975 var andelen for disse tre største forretningsbankene steget til nærmere 57 %.

I disse tallene kan vi avlese en klar konsentrasjon av økonomisk makt og samtidig også en klar konsentrasjon av den samfunnsmessige innflytelse disse bankinstitusjonene har.

Av 76 representantskapsmedlemmer i de 4 største forretningsbankene kom 65 fra en avgrenset krets innenfor næringsliv og forretningsverden.

Jeg kan ikke se at dette tyder på en styring som står i forhold til den samfunnsmessige innflytelse disse institusjonene har.

Hva så med eierforhold og eierdemokrati slik dette presenteres i den aktuelle debatt?

Egenkapitalen i forretningsbankene utgjorde i 1974 5 $\frac{1}{2}$ % av den samlede forvaltningskapital.

Av dette igjen utgjorde den direkte eierkapital eller aksjekapitalen 60 %.

Eierkapitalen utgjør således en svært liten del av den totale kapital forretningsbankene forvalter.

Hva så med eierdemokratiet?

I et brev fra Den Norske Bankforening til Finansdepartementet for 3 år siden ble det opplyst at oppmøteprosenten for antall aksjonærer i generalforsamlinger i forretningsbankene varierer fra omkring 1 % i de større bankene og oppover til 10 % i de mindre banker.

Disse mellom 1 og 10 % av antall aksjonærer representerer mellom 15 og 20 % av aksjekapitalen.

Disse tall alene gir et umiddelbart inntrykk av at selv en forholdsvis stor spredning av aksjer på mange hender ikke gir noe tilsvarende spredning i sammensetningen

av de organer som bankenes ledelse går ut fra.

Vi står ikke her overfor et bredt opplagt demokratisk banksystem som skal brytes ned til fordel for en sentralstyrt offentlig bankinstitusjon.

Vi står i realiteten overfor et banksystem som i større og større grad er blitt sentralisert.

Den direkte eierkapital er redusert i forhold til bankinstitusjonenes voksende forvaltningskapital.

Det reelle eierdemokratiet er svært sparsomt i forhold til den innflytelse som en avgrenset krets innenfor næringslivet spiller i dette stadig mer sentraliserte system.

Vi står overfor et banksystem som gjennom sin forvaltningskapital og kredittgiving får en økende innflytelse på samfunnets utvikling.

Det er disse forhold vi må prøve mot våre hevdvundne demokratiske prinsipper om folkestyre.

Det er ikke et spørsmål her om å endre det formelle eierforhold. Aksjonærene og innskyterne vil ha trygghet for sin innskuddskapital. Trygghet og sikkerhet i virksomheten til bankene blir ikke svekket.

Tvert om vil den bli styrket der dette måtte være nødvendig.

Det er også en klar samfunnsinteresse og oppgave.

Målsettingen er et desentralisert banksystem og en reell spredning av makt.

Det er derfor ikke en målsetting at sentrale snevre politiske myndigheter skal besette bankenes styrende organer alene, og at bankenes virksomhet skal ledes fra

et centralistisk byråkrati i statsforvaltningen.

De offentlig valgte medlemmer av bankenes organer skal utpekes ut fra det maktforhold som kommer til syne i Storting, fylkesting og kommunestyre ved de frie demokratiske valg.

En styringsform i forretningsbankene bygd på slike prinsipper vil ikke true bankenes muligheter for å ivareta sin samfunnsmessige funksjon og oppgave.

Tvert imot vil en gjennom en slik demokratisk oppbygging berike bankenes lederorganer gjennom nye tilskudd av impulser fra demokratiet på samme måten som det som har skjedd innenfor vårt bedriftsliv gjennom etableringen av bedriftsdemokratiet.

Dette innebærer ikke en innsnevring av eiendomsretten.

Det innebærer en utvidelse av eiendomsrett og også disposisjonsrett til verdier som skapes av alle i et samfunn bygd på fellesskap.